

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ4/2023 у Київському національному
університеті технологій та дизайну
доктору мистецтвознавства, професору,
проф. каф. мистецтва та дизайну костюма
Чупріній Наталії Владиславівні

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лілії Василівни НАВОЛЬСЬКОЇ

**на тему: «ФОРМОУТВОРЕННЯ ЧОЛОВІЧОГО ОДЯГУ: ГЕНЕЗА,
ЕВОЛЮЦІЯ, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво
зі спеціальності 022 Дизайн**

Актуальність теми дослідження

Чоловічий одяг і процеси його формоутворення, обумовлені об'єктивними історичними змінами та суб'єктивністю тенденцій моди, переважно, позиціонуються як доволі консервативна та сформована класикою сфера художньо-проектної творчості. Втім, протягом століть в цій сфері відбувалися значимі зміни. Історико-культурологічний аспект дизайну чоловічого вбрання, сприйняття чоловічих костюмних форм крізь візуальні образи, що відображають спектр соціальних і статусних категорій, зокрема, як маскулінних, обумовлених гендерною ідентифікацією, набуло особливого звучання та значущості. І, як зауважує дисертантка, «питання проектних практик, пов'язаних з дизайном та формоутворенням чоловічого одягу ще недостатньо вивчено» (с. 2).

Світова новітня практика дизайну чоловічого одягу, особливість якої полягає в активній взаємодії вбрання з його носієм, тобто з сучасним чоловіком, демонструє виразну залежність сприйняття його образу від історичних, економічних, соціальних і культурних трансформацій в суспільстві. Формотворчі процеси чоловічої моди активно формують новаторські принципи формо- і стилеутворення чоловічого одягу «як ретранслятора образу сучасного чоловіка засобами дизайну» (с. 2). Отже,

поглиблене вивчення трансформацій чоловічого вбрання в ретроспективі його розвитку та з позицій сучасного дизайну є важливим і доцільним.

Актуальність роботи обумовлена необхідністю комплексного художньо-історичного аналізу особливостей формоутворення чоловічого вбрання як модного. Метою роботи дисертантка визначає дослідження формоутворення чоловічого одягу, «узагальнення методології художнього проєктування при створенні образного вирішення його сучасної стилістики». На підставі чого формулює ряд завдань, зокрема: дослідження особливостей генези чоловічої моди, поступу її розвитку та сучасних тенденцій; опрацювання методологічних основ процесу формоутворення; вивчення структури форми та конструктивних особливостей чоловічого одягу, обумовлених властивостями різних матеріалів та історичним контекстом розвитку самих форм. Авторка виявляє основні принципи гармонійного впорядкування «пропорційного устрою елементів форми чоловічого костюма» та визначає основні складові стилю шляхом графічної візуалізації формоутворення в дизайні чоловічого костюма. Підіймаючи питання «тектоніки та особливостей розвитку трансформативного формоутворення у модифікації форми чоловічого костюма», вона окреслює тенденції розвитку та динаміку стильового формоутворення чоловічого одягу протягом ХІХ – початку ХХІ століть, зазначаючи, що саме це сприяє «проєктуванню перспективних колекцій сучасного чоловічого одягу».

Дисертація виконана відповідно до напрямку наукових досліджень кафедр ергономіки і дизайну, моделювання та художнього оздоблення одягу, мистецтва та дизайну костюма Київського національного університету технологій та дизайну (КНУТД) «Н/н 7/18 Культурологія, естетика, конструктивно функціональна проблематика дизайну в контексті етнокультури, екології та систем життєзабезпечення людини» (2015-2022 рр.); «Н/н 7/23 Дизайн і мистецтво у створенні систем життєзабезпечення людини: ергономічні, естетичні, екологічні, етнокультурні аспекти» (2023); «Н/н 44/23 Дослідження тектонічної структури та художньо-композиційних характеристик костюма в розробці перспективних колекцій одягу» (2023).

З огляду на все вище вказане, дисертація Лілії Василівни Навольської, спрямована на вивчення формотворчих процесів щодо чоловічого одягу, є своєчасною та актуальною.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом і структурою дисертації Л.В. Навольської продемонструвало чітке усвідомлення нею складності та значимості проблематики, що досліджується, її багатогранності та міждисциплінарних зв'язків. *Об'єктом дослідження* визначено «...історіографічне дослідження чоловічого одягу методами стильового формоутворення та художніми засобами графічної візуалізації». *Предметом* – «...генеза, еволюція формоутворення та тенденції розвитку стилю сучасного чоловічого одягу модного сегменту» (с. 3-4).

Обґрунтованість сформульованої актуальності, мети і завдань дослідження, виклад обґрунтування наукової новизни отриманих результатів, практичної значущості, методологічної основи та хронологічних меж, обумовили застосування дисертанткою системного підходу як методології поєднання мистецтвознавчих, культурологічних, соціологічних, психологічних та проектних знань. Відповідно до об'єкта й предмета дослідження у роботі сформульовано ряд взаємопов'язаних завдань, вирішення яких здійснено шляхом різноаспектного та поетапного вивчення об'єкта дослідження.

Методологія дослідження ґрунтується на мистецтвознавчих, культурологічних, соціологічних, психологічних та проектних знаннях щодо яких застосовано: історико-типологічний, аналітичний, кампаративний, вибірковий методи, що дозволило «виявити характерні особливості типології історичного розвитку форми чоловічого одягу та узагальнити стильові трансформації у проектних концепціях модельєрів-дизайнерів чоловічого костюма останніх століть» (с. 4). Наукові розвідки проводилися шляхом виявлення, систематизації і порівняння різних теоретичних концепцій щодо процесу формоутворення. А методи образно-стилістичного, системно-структурного і формального аналізу виявили стилістику силуетних ліній в межах форм чоловічого костюму, його конструктивного устрою, особливостей оздоблення. Розроблена методологія дослідження сприймається як логічна та продуктивна.

Дисертантка здійснила якісне міждисциплінарне дослідження, в якому опрацювала та систематизувала різнопланові матеріали, що становлять

джерельну базу дослідження. Особливої уваги заслуговують архівні – виставково-експозиційні матеріали, що ілюструють досліджувані процеси. В цілому, список джерел налічує 522 позиції, що заслуговує схвалення та свідчить про ретельність і поглиблене вивчення дисертанткою матеріалів з теми. «Додаток» складає 130 стор. ретельно систематизованого ілюстративного матеріалу, а робота містить 5 рисунків і 4 таблиці, що узагальнюють результати дослідження. Завдяки цьому представлена наукова праця має беззаперечну цінність для вітчизняного мистецтвознавства.

Оцінка змісту дисертації

Дисертаційну роботу написано державною мовою та побудовано за достатньо чіткою і деталізованою структурою. Стиль викладення матеріалу відповідає вимогам щодо написання дисертацій, є послідовним, професійним і, в цілому, грамотним. Зміст роботи суголосний поставленим завданням, об'єкту і предмету дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, серед яких широко представлені джерела іноземними мовами, і додатку. Основна частина тексту представлена на 220 сторінках.

У вступі авторкою обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету й завдання для її досягнення, визначено об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовує наукову новизну та практичне значення роботи. Також у вступі наведено відомості щодо апробації роботи та наукові публікації за темою, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами.

Перший розділ присвячений ґрунтовному аналізу джерельної бази дослідження щодо історії виникнення та розвитку чоловічого костюму, його специфіки у контексті світової історії лицарства та особливостей матеріального втілення в формі дискурсу захисту і статусу створених речей. Акцентується увага на поняттях «мужності», «маскулінності» та засобах їх ідентифікації в чоловічому костюмі. Показано, що теоретико-методологічні засади роботи ґрунтуються на вивченні чоловічої моди як самостійного цілісного явища, яке впливало на процес формоутворення, на стильові та стилістичні характеристики образу чоловіків. Тому, орієнтуючись на міждисциплінарний характер дослідження, за методологічну основу обрано «системний підхід як методологію поєднання мистецтвознавчих, культурологічних, соціологічних, психологічних та проектних знань».

Дисертанткою виявлено характерні особливості типології історичного розвитку форм чоловічого одягу та узагальнено стильові трансформації у проєктних концепціях модельєрів-дизайнерів чоловічого костюма в контексті змін художньої структури костюма, композиційних рішень і засобів виразності, пов'язаних з матеріалом, кольором, декором (с.28).

Другий розділ міститься аналіз історичних і соціокультурних засад трансформації чоловічого образу, що вплинули на генезу формотворчих процесів в дизайні чоловічого костюму. Дисертанткою охарактеризовано та проілюстровано складне формотворення лицарських обладунків та озброєння різних епох, проаналізовано естетику форми чоловічого одягу XIV-XIX століть як результату революційних змін чоловічої моди в контексті формотворення та декорування одягу. Аналізуючи поняття «маскулінна естетика» авторка роботи апелює до особливостей ліній членування форм костюму, до крою, обумовлених властивостями тканин, кольорових уподобань в конкретний історичний період та специфіки оздоблення костюма. Наголошує на цінності й традиції індивідуального виготовлення чоловічого костюма, що актуалізує чоловічий одяг прилеглого силуету як прототип формоутворення сучасного чоловічого костюма. Результати дослідження представлено графічно як «візуалізовану трансформацію», яка вказує на формування нового ставлення до чоловічого вбрання.

Третій розділ присвячений аналізу стильового розмаїття в чоловічій моді, обумовленого процесами гармонійного формоутворення як системи досягнення пропорційного устрою та врівноваженості елементів. Окреслено методи удосконалення форм чоловічого костюма, що вплинуло на сприйняття естетичних норм ідеальної або канонічної уяви про образ споживача, притаманного певному стилю чи регіону. Дисертантка порівнює стильові характеристики чоловічого одягу, зокрема, в Англії та Франції. Розкриває особливості розвитку формоутворення та стилю чоловічого одягу вікторіанської епохи, окреслює наслідки промислової революції та депресивної економіки в більшості європейських країн, що вплинули на колористичне забарвлення та на оздоблення чоловічого вбрання. Вона простежує особливості формоутворення у дизайні чоловічого костюма ХХ століття, визначає основні етапи та закономірності у стилістиці його

формотворення. За результатами проведеного аналізу дисертанткою представлена графічна візуалізація.

Четвертий розділ виявляє тенденції та перспективи розвитку процесу формоутворення чоловічого одягу, обумовлені, зокрема, швидкою зміною форм культури і мистецтва в глобалізованому світі. Дисертантка доводить, що чоловічий одяг та його допоміжні елементи «служать своєрідними ідентифікаторами певної культури та визначальними показниками мінливості й швидкоплинності модних вподобань споживачів сучасних колекцій». Вона відмічає загальну тенденцію щодо еkleктичності безпосередньо формотворчого процесу, міксування існуючих стилів одягу, конструктивно-декоративних форм, а також виникнення розмаїття так званих «вуличних стилів», що охопили чоловічу моду наприкінці ХХ століття. Таким чином, дисертантка визначає еkleктику як перспективу стильового формоутворення сучасного чоловічого одягу.

Наукова новизна положень, висновків і результатів дослідження та повнота їх викладення в опублікованих працях

Наукова новизна представленої до захисту роботи полягає у «виявленні та систематизації історичного розвитку формоутворення чоловічого одягу для гармонійного проєктування сучасних колекцій» (с. 31). Зокрема, у дисертації вперше «виявлено методологічні основи формоутворення чоловічого одягу як об'єкту дизайну», проведено «систематизацію еволюційної трансформації абрисів зовнішньої форми чоловічого одягу методами стильового формоутворення». Більш чітко окреслено «історичну генезу та еволюцію формоутворення чоловічого одягу у контексті образного вирішення сучасного чоловічого одягу: виявлено особливості його стилістики, охарактеризовано естетику форми та типологію історичного чоловічого костюма» (с. 31). Важливою характеристикою дослідження є його комплексність і системність, що дозволило авторці виявити «специфіку застосування художньо-композиційних особливостей об'ємно-просторової структури та її елементів, які безпосередньо пов'язані з тектонікою форми в традиційно-функціональному дизайні чоловічого одягу ХVII – ХХI ст. (с.32).

Основні положення, висновки та результати дослідження викладено в 11 наукових публікаціях: 6 статтях у фахових вітчизняних наукових

виданнях та 2 статті у науковому виданні іншої держави; 3 тези доповідей на конференціях, в тому числі 2 міжнародних.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Зміст анотації та основних положень тексту дисертації Л.В. Навольської відповідає частині формулювання мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, висновкам до окремих розділів і загальним висновкам. Загалом, зміст анотації стисло відтворює інформацію щодо методики, джерельної бази дослідження, основних ідей змісту дисертації та не містить інформації, яка відсутня в тексті дисертаційної роботи.

Практичне значення і впровадження здобутих результатів

Практичне значення отриманих Л.В. Навольською результатів дослідження націлене на їх використання, насамперед, у практичній проєктній діяльності. Втім, не виключає застосування у викладацькій діяльності, зокрема: в розробці спеціальних навчальних курсів про історію чоловічої моди або еволюції форм чоловічого костюма. Практичним внеском є запропонована «концепція формотворчості для прогнозування сучасного розвитку трендів у дизайні чоловічого одягу» (с. 170).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи реалізоване дослідження та його результати, в цілому, вважаємо за потрібне висловити ряд зауважень і рекомендацій:

1. Насамперед, необхідно звернути увагу на те, що у першому розділі розглянуто широкий спектр різнопланових питань в підібраних джерелах, серед яких, на жаль, частка тих, що безпосередньо висвітлюють формоутворення як процес, його принципи, закономірності, підходи тощо досить незначна. Відсутнє визначення формоутворення в дизайні, в цілому, одягу зокрема. Натомість в тексті вживаються різні словосполучення, якими автор описує досліджувані процеси, на кшталт: «конструктивне формоутворення», «стильове формоутворення» (с. 39-40), «естетичне формоутворення» (с. 57), «трансформативне формоутворення», «формотворчі технології формотворення» (с. 91), «стилістичне формоутворення» (с. 166) і т.п., які, на наше переконання, необхідно було б пояснити і обґрунтувати.

2. В цілому, бракує визначень та роз'яснень термінів, на які у своєму дослідженні спирається автор. Зокрема, необхідно було б чітко виписати, який зміст закладає дисертантка в поняття «генеза формотворчих процесів» і «еволюція формотворення», в чому, на її думку, полягає відмінність між ними.

3. Текст дисертації дещо перевантажений різноплановими історичними відомостями, довідками тощо, за якими питання формотворчого процесу зчитуються іноді складно. В окремих частинах дисертаційної роботи має місце описовість, а не аналіз історичних зразків костюма, нечітка хронологія викладу формотворчих змін в історичному чоловічому костюмі.

4. Необхідно також звернути увагу на висновки до розділів і загальних: формулювання окремих з пунктів є недостатньо лаконічним і чітким; бракує базових слів – встановлено, визначено, виявлено тощо, за допомогою яких необхідно було б підкреслити значимість того чи іншого результату. Окремі висновки мають «оповідний» характер, дублюють фрагменти тексту розділу, а не узагальнюють їх як результат, наприклад, до розділу 2, п.6 (с. 91-92) або розділ 3 п. 10 (с. 130), або розділ 4 п. 6 і п. 8.

5. В роботі також мають місце певні мовностилістичні похибки, не зовсім коректні формулювання, як-от «стиль моди» (с.40), «дизайнери моди» (с. 125) тощо. Окрім того, дисертантка наводить в тексті цитати з праць інших науковців і, що викликає подив, вказуючи нумерацію джерела в списку, не вказує сторінок, з яких узято цитату, що до певної міри є порушенням наукової етики.

Втім, вказані положення та зауваження, в цілому, не впливають на наукову цінність отриманих результатів і мають рекомендаційний характер.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Навольської Лілії Василівни на тему: «ФОРМОУТВОРЕННЯ ЧОЛОВІЧОГО ОДЯГУ: ГЕНЕЗА, ЕВОЛЮЦІЯ, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є повноцінним і завершеним дослідженням, яке містить науково обґрунтовані результати та має обґрунтовану новизну.

Оформлення роботи, її структура, актуальність теми дослідження, доведена наукова новизна, теоретичне і практичне значення роботи, цінність одержаних наукових результатів, робота в цілому відповідає спеціальності

022 Дизайн та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та п.10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167 (Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022). Авторка – Лілія Василівна Навольська заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 «Дизайн».

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор
зав. каф. дизайну тканин та одягу
Харківської державної академії
дизайну і мистецтв

Оксана ЛАГОДА